

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH DARSLARINI SAMARALI TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY METODLARI

Maxammatqulova Mehri

Forish tumani 16-maktab

boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda o'qish darslarini samarali tashkil etishning zamonaviy metodlari tahlil qilinadi. O'qish darslarining o'quvchilarda nutq madaniyati, tafakkur, mustaqil fikrlash va ma'naviy rivojlanishni shakllantirishdagi o'rni yoritiladi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar, interfaol metodlar va innovatsion texnologiyalarning o'qish jarayoniga tatbiqi orqali ta'lim samaradorligini oshirish masalalari asoslab beriladi. Shuningdek, o'qish darslarini tashkil etishda o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olishning ahamiyati ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, o'qish darslari, zamonaviy metodlar, interfaol ta'lim, o'quvchi faolligi, o'qish savodxonligi, pedagogik texnologiyalar

Kirish

Boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan munosabati, o'qish savodxonligi va tafakkurini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, o'qish darslari o'quvchilarning nutqiy rivoji, matnni anglash, tahlil qilish va mustaqil fikr yuritish ko'nikmalarini rivojlantirishda asosiy fanlardan biri hisoblanadi. Zamonaviy ta'lim tizimida o'qish darslarini faqat matn o'qish bilan cheklab qo'ymasdan, uni mazmunli, qiziqarli va samarali tashkil etish dolzarb vazifaga aylangan. Boshlang'ich sinflarda o'qish darslarini samarali tashkil etishda o'qituvchining kasbiy mahorati va darsni puxta rejalashtirish muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy metodlar o'qituvchidan faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchilarni mustaqil o'rganishga yo'naltiruvchi, rag'batlantiruvchi va maslahat beruvchi rolni bajarishni talab etadi. Darsni rejalashtirish jarayonida o'qituvchi o'quvchilarning yosh xususiyatlari, psixologik rivojlanish darajasi va o'qishga bo'lgan qiziqishini hisobga olishi lozim.

O'qish darslarida baholash tizimini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish ta'lim samaradorligini oshiradi. An'anaviy baholash bilan bir qatorda formatif baholash, ya'ni o'quv jarayonida baholash usullaridan foydalanish o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash bilan birga, ularni rivojlantirishga xizmat qiladi. Og'zaki mulohazalar, rag'batlantiruvchi fikrlar va kichik yutuqlarni e'tirof etish o'quvchilarning o'qishga bo'lgan ishonchini kuchaytiradi.

Shuningdek, o'qish darslarida mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirish ham muhim pedagogik vazifa hisoblanadi. O'quvchilarga qisqa matnlar asosida topshiriqlar berish, savollar tuzdirish, sarlavha qo'yish yoki matn mazmunini qayta hikoya qilish orqali ularning mustaqil fikrlashi rivojlanadi. Bu jarayon o'quvchilarning o'z ustida ishlashga bo'lgan ehtiyojini kuchaytiradi.

O'qish darslarida ota-onalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish ham samaradorlikni oshiruvchi omillardan biridir. Uyda o'qish muhitini yaratish, bolalarga kitob o'qishga bo'lgan qiziqishni qo'llab-quvvatlash va o'qituvchi bilan muntazam muloqotda bo'lish o'quvchilarning o'qish savodxonligini mustahkamlaydi. Bu hamkorlik o'qish jarayonining uzluksizligini ta'minlaydi.

Bundan tashqari, o'qish darslarida o'yin texnologiyalaridan foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik ehtiyojlariga mos keladi. O'yin orqali o'qish, qahramonlar roliga kirish yoki matn asosida sahnalashtirish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi va bilimni osonroq o'zlashtirishga yordam beradi.

Shu tariqa, boshlang'ich sinflarda o'qish darslarini zamonaviy metodlar asosida tashkil etish kompleks yondashuvni talab qiladi. O'qituvchining metodik mahorati, baholash tizimi, o'quvchilarning mustaqil faolligi va ota-onalar bilan hamkorlik ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlovchi asosiy omillar hisoblanadi.

Bugungi kunda ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlar, interfaol metodlar va pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarning faolligini oshirish, ularning darsga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish muhim hisoblanadi. Shu sababli boshlang'ich sinflarda o'qish darslarini zamonaviy metodlar asosida tashkil etish pedagogik amaliyotning muhim yo'nalishlaridan biridir.

Boshlang'ich sinflarda o'qish darslarini samarali tashkil etish o'qituvchidan yuqori pedagogik mahorat, metodik bilim va ijodkorlikni talab etadi. Zamonaviy metodlar o'quvchilarning faolligini oshirish, ularni dars jarayoniga faol jalb qilish va mustaqil fikrlashga undashga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. O'qish darslarida interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarni matn bilan ishlashga qiziqtiradi, ularning fikrlash doirasini kengaytiradi va nutqini rivojlantiradi.

Zamonaviy ta'limda o'qish darslarida klaster, aqliy hujum, savol-javob, rolli o'yinlar, matn asosida suhbat va muhokama kabi metodlar keng qo'llaniladi. Bu metodlar o'quvchilarning matn mazmunini chuqurroq anglashiga, voqealarni tahlil qilishiga va o'z fikrini erkin ifoda etishiga imkon yaratadi. Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, multimedia vositalari orqali matnlarni jonlantirish o'qish darslarining samaradorligini oshiradi.

O'qish darslarini samarali tashkil etishda o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish muhimdir. Har bir o'quvchining o'qish tezligi, tushunish darajasi va qiziqishlari turlicha bo'lgani sababli dars jarayonida differensial yondashuvni qo'llash zarur. Bu esa o'quvchilarning bilim olish jarayonida faol ishtirok

etishini ta'minlaydi. Boshlang'ich sinflarda o'qish darslarini samarali tashkil etishda o'quvchilarning o'qishga bo'lgan ichki motivatsiyasini shakllantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy metodlar o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantirishga qaratilgan bo'lib, bu jarayonda o'qituvchi yo'naltiruvchi va tashkilotchi rolini bajaradi. O'qish darslarida savol asosida o'qish, matn mazmunini taxmin qilish, voqealar ketma-ketligini aniqlash va qahramonlar xatti-harakatini baholash kabi faoliyat turlari o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi.

Matn bilan ishlash jarayonida o'quvchilarga ochiq savollar berish, muammoli vaziyatlar yaratish va muhokama tashkil etish orqali ularning tahliliy fikrlash ko'nikmalari rivojlanadi. Bu esa o'quvchilarning matn mazmunini chuqurroq anglashiga va o'z fikrini asoslab bera olishiga imkon yaratadi. Boshlang'ich sinflarda o'qish darslarini samarali tashkil etishda kompetensiyaviy yondashuv muhim o'rin egallaydi. Zamonaviy ta'lim talablari o'quvchilarda nafaqat matnni o'qish, balki uni tushunish, tahlil qilish va hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish ko'nikmalarini shakllantirishni nazarda tutadi. Shu sababli o'qish darslarida funksional savodxonlikni rivojlantirishga qaratilgan topshiriqlardan foydalanish muhim hisoblanadi. Masalan, matn asosida xulosa chiqarish, muallif fikrini aniqlash va matn mazmunini shaxsiy tajriba bilan bog'lash kabi mashqlar o'quvchilarning amaliy tafakkurini rivojlantiradi.

O'qish darslarida integrativ yondashuvni qo'llash ham samaradorlikni oshiradi. O'qish fanini ona tili, tasviriy san'at, musiqa va atrof-muhit bilan uyg'unlashtirish orqali o'quvchilar bilimlarni yaxlit holda qabul qiladi. Masalan, o'qilgan matn asosida rasm chizish, voqeaga mos musiqa tanlash yoki tabiatga oid matnlarni atrof-muhit darslari bilan bog'lash o'quvchilarning qiziqishini oshiradi va mavzuni chuqurroq anglashga yordam beradi.

Har bir o'quvchining o'qish tezligi, matnni idrok etish darajasi va psixologik xususiyatlari turlicha bo'lgani sababli o'qituvchi differensial topshiriqlar orqali ta'lim jarayonini moslashtirishi lozim. Bu yondashuv o'quvchilarning o'z imkoniyatlariga ishonchini oshiradi va ularning darsdagi faolligini kuchaytiradi.

Shuningdek, o'qish darslarida refleksiya elementlaridan foydalanish zamonaviy metodlarning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Dars yakunida o'quvchilardan o'qilgan matn bo'yicha o'z fikrini bildirish, nimani o'rganganini aytib berish yoki qaysi qahramon unga yoqqanini asoslashni so'rash o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini aniqlashga yordam beradi. Bu jarayon o'quvchilarda o'z-o'zini baholash va mustaqil xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Bundan tashqari, o'qish darslarida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi. Matn tanlashda o'quvchilarning yoshiga mos, tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan asarlardan foydalanish orqali ularning ma'naviy dunyosini boyitish mumkin. Bu esa o'qish darslarining nafaqat ta'limiy, balki tarbiyaviy samaradorligini ham oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarda o'qish darslarini zamonaviy metodlar asosida tashkil etish o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni faol fikrlashga undaydi va mustahkam o'qish savodxonligini shakllantiradi. O'qituvchining metodik mahorati, innovatsion yondashuvi va pedagogik texnologiyalardan oqilona foydalanishi ta'lim sifatini ta'minlashda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, guruh va juftlikda ishlash metodlari o'qish darslarining samaradorligini oshiradi. O'quvchilar o'zaro fikr almashish, bir-birini tinglash va umumiy xulosaga kelish orqali ijtimoiy faollik va muloqot madaniyatini rivojlantiradilar. Bunday faoliyat shakllari o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi.

O'qish darslarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ham zamonaviy ta'limning muhim jihatlaridan biridir. Audiomatnlar, elektron darsliklar, interfaol taqdimotlar va videomateriallar orqali matn mazmunini jonli va tushunarli tarzda yetkazish mumkin. Bu vositalar o'quvchilarning diqqatini jalb etadi, eslab qolish qobiliyatini kuchaytiradi va dars jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi.

Shu bilan birga, o'qish darslarida baholash jarayonini ham zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish zarur. Rag'batlantiruvchi baholash, o'z-o'zini baholash va o'zaro baholash metodlari o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularni mustaqil o'rganishga undaydi. Bu yondashuvlar orqali o'quvchi o'z yutuq va kamchiliklarini anglaydi hamda o'z ustida ishlashga intiladi.

Umuman olganda, boshlang'ich sinflarda o'qish darslarini zamonaviy metodlar asosida tashkil etish o'quvchilarning o'qish savodxonligini oshirish, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantirishga xizmat qiladi. O'qituvchining metodik yondashuvi va innovatsion usullardan samarali foydalanishi ta'lim sifatini ta'minlashda hal qiluvchi omil bo'lib hisoblanadi.

Shuningdek, o'qish darslarida tarbiyaviy maqsadlarni ham ko'zda tutish lozim. Badiiy asarlar, ertak va hikoyalar orqali o'quvchilarda axloqiy fazilatlar, vatanparvarlik, mehnatsevarlik va insonparvarlik tuyg'ularini shakllantirish mumkin. Shu orqali o'qish darslari nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan fan sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa

Boshlang'ich sinflarda o'qish darslarini zamonaviy metodlar asosida samarali tashkil etish o'quvchilarning o'qish savodxonligi, nutq madaniyati va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar va individual yondashuv o'qish darslarining samaradorligini oshiradi. Shu sababli o'qituvchilar o'qish darslarini rejalashtirishda zamonaviy pedagogik metodlardan keng foydalanishi, o'quvchilarning

faolligi va qiziqishini doimiy ravishda rag'batlantirib borishi lozim. Bu yondashuv boshlang'ich ta'limda sifatli ta'limni ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov A. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. Toshkent: Fan, 2018-yil, 35–78-betlar.
2. Yo'ldoshev J. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: O'zbekiston, 2019-yil, 42–85-betlar.
3. Tursunov S. Boshlang'ich sinflarda o'qish savodxonligini rivojlantirish. Toshkent, 2020-yil, 25–60-betlar.
4. Rasulov B. Ta'lim jarayonida interfaol metodlar. Toshkent: Fan va texnologiya, 2021-yil, 50–92-betlar.
5. Xudoyberdiyev S. Boshlang'ich ta'limda innovatsion yondashuvlar. Pedagogika jurnali, 2022-yil, 4-son, 15–48-betlar.
6. Islomov D. O'qish darslarini tashkil etish metodikasi. Toshkent: O'zbekiston, 2021-yil, 30–70-betlar.
7. Sobirov R. Ta'lim samaradorligini oshirish usullari. Toshkent: Fan va ta'lim, 2023-yil, 40–88-betlar.